

DOBRUDZSA NÉPEI AZ 1910-ES ÉVEKBEN GYÖRFFY ISTVÁN TÉRKÉPÉN

The peoples of Dobrogea in the 1910s on the map of István Györffy

Györffy János*

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Térképtudományi és Geoinformatikai Intézet,
gyorffy@caesar.elte.hu

Összefoglalás

Györffy István, a neves néprajzos számos tanulmány- és gyűjtőutat tett a Balkánra, így többször járt Dobrudzsában is. Erről a területről jelent meg egy cikke egy etnikai térkép-melléklettel 1916-ban, amikor ott éppen harcok törtek ki Románia és Bulgária között. Ebben az írásban megvizsgáljuk, hogy milyen statisztikai adatbázist, milyen topográfiai és néprajzi térképeket használhatott a szerző, hol és mikor folytatott helyszíni terepbejárást, végül milyen megbízhatóan és pontosan szemlélteti térképén a terület korabeli etnikai viszonyait.

Kulcsszavak: Dobrudzsa, néprajzi térkép, Györffy István, gyűjtőút.

Abstract

István Györffy, the renowned ethnographer, made several study and collecting trips to the Balkans, so he also visited Dobrudja several times. He published an article with an ethnic map appendix on this area in 1916, just when fighting broke out there between Romania and Bulgaria. This paper examines what kind of statistical database, topographic and ethnographic maps the author may have used, which places he had visited and when, and how reliably and accurately his map illustrated the contemporary ethnic conditions of the area.

Keywords: Dobrogea, ethnic map, István Györffy, ethnographic collecting trip

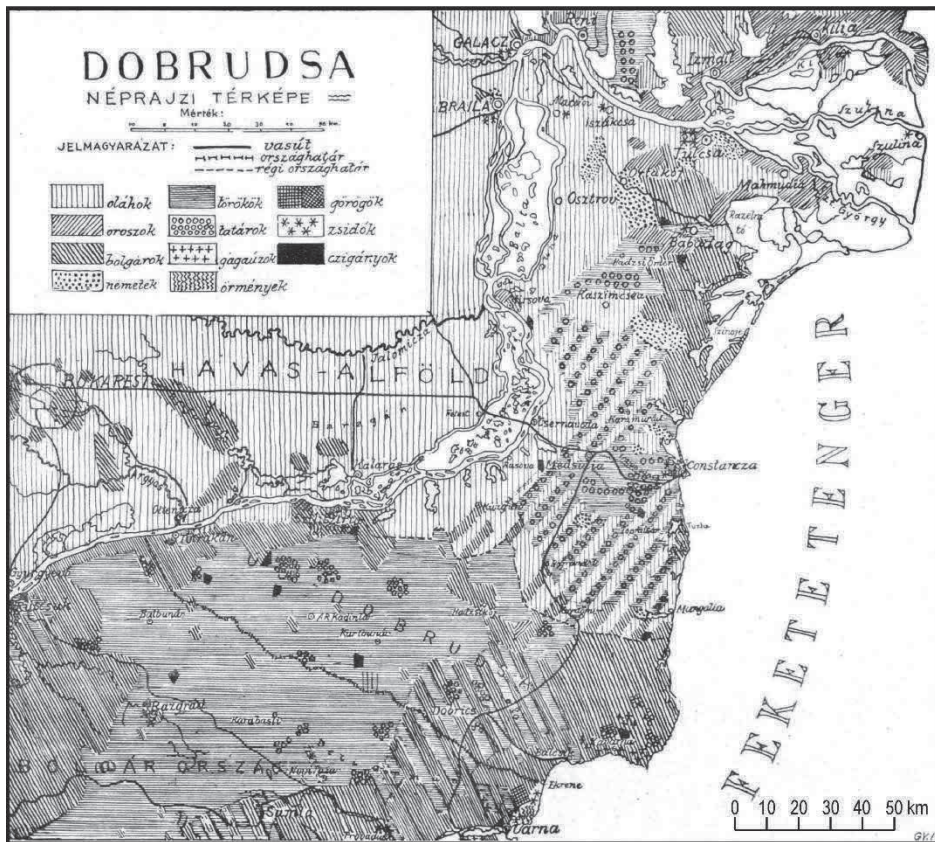
A Balkán-félsziget tarka néprajzi képe mindig is a néprajzi vizsgálatok előterében állt, és számos etnikai térkép ábrázolja egészében vagy részleteiben. Történelmileg – az I. világháború végéig – a ma Románia és Bulgária közt megosztott Dobrudzsában láthatjuk a legszínesebb néprajzi képet. Ennek a területnek a természet-, gazdaság- és népességföldrajzáról jelent meg egy összefoglaló Györffy István néprajztudós tollából a Földrajzi Közlemények 1916-os évfolyamában (Györffy I., 1916a), amelyhez egy etnikai térkép is készült (1. ábra) (Györffy I., 1916). Jelen cikk e térkép keletkezésének körülményeivel és értékelésével foglalkozik.

A térkép vetülete a kis méret és a fókuszhiány miatt nem állapítható meg. Méretarány, nincs megadva, mérés alapján 1:1 500 000 körülnek becsülhető. A grafikus aránymérték ezzel összhangban utólag lett megrajzolva. A háttértérkép forrása ismeretlen. A térkép a témát a tematikus kartográfiában gyakran használt felületi módszerrel ábrázolja. A földrajzi nevek a magyarok által használt alakban, magyaros ortográfiával vannak feltüntetve.

 * – OrcID: 0000-0001-5303-3090

A térkép megszerkesztéséhez Györffy vázlatosan áttekintette Dobrudzsa történetét, megadta a természet- és gazdaságföldrajzi alapokat. E dolgozatban azt vizsgáljuk, hogy

- milyen statisztikai adatokhoz férhetett hozzá, és ezek közül melyeket használhatott fel;
- milyen térképeken ismerhette meg a terület topográfiáját és milyen régebbi etnikai térképek adatait használhatta fel;
- milyen terepbejárásra kerített sort és mikor;
- milyen megbízhatóan és pontosan szemlélteti a térképen a terület korabeli etnikai viszonyait.

1. ábra "Dobrudza néprajzi térképe" (Györffy István nyomán)

Dobrudzsa lehatárolása

Dobrudzsát K-ról a Fekete-tenger, Ny-ról és É-ről a Duna határolja, amely a nagy kiterjedésű mocsaras Duna-deltával torkollik a tengerbe (2. ábra). A természetföldrajzilag rendkívül változatos terület mesterséges D-i határának nagyjából a Duna menti Tutrakan várost és Balcsik tengeri kikötőjét összekötő vonalat szokás tekinteni, amely 1913 és 1940 között

– néhány I. világháborús évet leszámítva – román–bolgár államhatárként is szolgált. Természetes választóvonal híján a jelenlegi román–bolgár államhatárral választják szét a Romániához tartozó Észak-Dobrudzsára és a cikkben a román terminológiát követve Új-Dobrudzsának nevezett Dél-Dobrudzsára, amely ma Bulgária része.

2. ábra Dobrudzsa földrajzi helyzete az 1910-es években

Dobrudzsa történeti múltja

Földrajzi helyzeténél fogva ez a nagyobb birodalmi központoktól távol eső terület a történelem során a népek átjáróháza volt. A Kr. e. 29-től a IV. sz. végéig tartó római uralom után, a népvándorlás pusztításait követően hol Bizánc, hol Bulgária terjesztette ki hatalmát ide, közben török népek – besenyők, kunok – költöztek be, majd a mongolok foglalták el. Az 1360-as években a bolgár cár legyőzése után egy ideig Nagy Lajos uralma alá tartozott. Ebben a században néhány évtizedig Bulgária vazallusaként autonóm státusszal rendelkezett (ekkor volt uralkodója egy ideig Dobrotica fejedelem, akiről a terület a nevét kapta), majd a török birodalommal háborúskodó havasalföldi Öreg Mircea fejedelem foglalta el. Végül 1420-tól évszázadokra török uralom alá került, amelynek az 1877–78-as orosz–török háború és az ezt lezáró San Stefanó-i béke, majd a még 1878-ban megtartott berlini kongresszus vetett véget.

A terület É-i része Romániához, D-i része Bulgáriához került. Innen kezdve Dobrudzsa területe az újonnan létrejött Románia és a törököktől mind jobban függetlenedő Bulgária vetélkedésének tárgyává vált. A második Balkán-háború után a románok által Cadrilaternek vagy Dobrogea Nouănak nevezett Dél-Dobrudzsa is Románia része lett, és bár az 1918-as bukaresti békében Bulgária, egy 30-40 km szélességű sávval megtoldva visszaszerezte, a világháborút lezáró neuilly-i béke Románia birtokában hagyta. Az 1940-es craiovai szerződés az 1913 előtti határ visszaállításával Dél-Dobrudzsát visszaadta Bulgáriának. Ezt az állapotot a II. világháborút lezáró békeszerződés is megerősítette, és ezzel a berlini kongresszus Dobrudzsát kettéosztó területrendezése helyreállt.

Dobrudzsa általános etnikai képe a statisztikai adatok és a helynévanyag tükrében

A térség viszontagságos történelmének megfelelően sok nép telepedett le – legalábbis időlegesen – Dobrudzsában, ezért a nemzetiségi összetétel és eloszlás igen változatos, emellett jellemző a vallási és felekezeti sokféleség is. „Európának nincs még egy ilyen tarka népességű területe” – olvasható Györffy István Dobrudzsa-cikkében (Györffy I., 1916a, p. 400), amelyben a szerző egy táblázatban 17 nemzetiség lélekszámát sorolja fel a nagyobb területi egységekre vonatkozólag, és ezek jellemző elhelyezkedési területeit is megadja. Azonban hozzát teszi, hogy a népcsoportok ki- és beköltözése, kiűzések és betelepítések miatt a nemzetiségi kép „olyan, mint valami kaleidoszkóp, a szemünk láttára változik”.

A táblázatos adatok és a térképen bemutatott állapot tehát azt a helyzetet mutatja³, amely a balkáni háborúk, majd az I. világháború és az ezt követő békeszerződések határváltozásai által előidézett népmozgások előtt fennállt. Györffy ugyanakkor utal a szövegben a korábbi évek változásaira: a törökök és tatárok folyamatos kivándorlására Kis-Ázsiába, az államalkotó népek – románok és balkáni vlachok, illetve bolgárok – betelepítésére, vagy az erdélyi román, transzhumáló pásztorok tartós Dobrudzsában rekedésére a háborús események miatt.

A szövegben közölt és a térképhez felhasznált statisztikai adatok forrása a cikkben nincs megadva. Egy kiindulási pont lehet a Földrajzi Közlemények ugyanezen évi 9. számában megjelent Moldva című tanulmány (Györffy I., 1916b), amelyben a csángók lakta moldvai településeken adja meg a csángó lakosság arányát az 1912-es népszámlálás adataira hivatkozva. A két cikk megjelenése közti kis időkülönbség megengedi annak feltetelezését, hogy párhuzamosan dolgozott rajtuk, és a Dobrudzsáról szóló publikációhoz is felhasznált 1912-es adatokat.

Ismeretes, hogy Románia 1899-es és 1912-es népszámlálási kérdőívén nem szerepelt a nemzetiségre vonatkozó kérdés, csak vallási és állampolgársági felvétel történt. Ezért a táblázatban szereplő, Észak-Dobrudzsára vonatkozó nemzetiségi adatok feltehetően az 1912-es összlélekszám alapján, korábbi (talán 1894–96-os) nemzetiségi adatok arányosításával keletkezettek. Egy lehetséges információs forrás még Románia földrajzi

³ A cikk végleges formáját a szövegből kikövetkeztethetően 1916. szeptember vége körül nyerhette el, Bulgária eredményes dobudzsai előrenyomulása idején, de még a hadakozó felek erőszakos dunai átkelése (október 1-jén Rjahovónál Averescu, november 23-án Zimnicea-nál Mackensen) előtt.

neveinek szótára (Lahovari G. I., 1898–1912), amelynek első négy kötete egyes településeknél jelzi a romántól eltérő többségi nemzetiséget és adott esetben ezek számát is az 1894–96-os összeírásból. Így megtalálható benne Konstanca megye (vol. II. p. 596.) és Konstanca város (vol. II. p. 614.) lakosságának nemzetiségi összetétele 1894-ben. Tulcsa megye V. kötetben található 1899-es adatainak (vol. V. p. 653.) a cikk adataival való összehasonlítása alapján kizárható az 1899-es adatok felhasználása.

Dél-Dobrudzsára rendelkezésre álltak Bulgária 1905-ös népszámlálásának adatai. Itt csak az okozhatott nehézséget, hogy az adatok okrug (megye), okolia (körzet) és grad (város) bontásban jelentek meg, vagyis nem adtak település szintű felbontást, ami megnehezíthette az egyes etnikumok pontos területi eloszlásának megállapítását.

A szerző – megszokott munkamódszerének megfelelően, egyrészt a terület topográfiajának, másrészt kiemelten a névrajzának megismerése céljából – alaposan tanulmányozta a térséget ábrázoló katonai térképeket, nevezetesen a harmadik katonai felmérés 1:200 ezres méretarányú foktérképeit és esetleg ennél részletesebb térképszelvényeket. Munkahelyén, a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályán az előbbieket elérhetők voltak Dobrudzsa szinte teljes területére.

A térképek névanyaga alapján megállapítja: „Valószínű, hogy Dobrudzsát ősidők óta török-tatár népek lakták. A helynevek kivétel nélkül mind törökök, ahol szláv neveket találunk, annak a török megfelelője is él.” (Györffy I., 1916a, p. 401.) Hasonló véleményre jutott egyébként a szlávok múltját kutató cseh antropológus és néprajztudós, Ljuboř Niedlerle is (Ulusoy, E., 2010). Ezt Györffy azzal magyarázza, hogy a népvándorlás korában betelepült kun és besenyő lakosságot az Oszmán Birodalom idején a törökök beolvastották, míg nyugatabbra a szláv alaplakosságot leigázó bolgár-törökök a szláv nyelvet vették át.

A nagykunsgái születésű szerző fokozott érdeklődéssel fordult a terület török népei, különösen a tatárok tárgyi kultúrája felé (Paládi-Kovács A., 2015. p. 73). A dobрудzsai tatárok kisebb, őslakosnak tekinthető részét a kunok leszármazottjának tartja, szemben Embiya Ulusoy bulgáriai születésű török íróval, aki a mongol birodalom lakóinak a XIII. századtól Bulgária területére történő betelepődését hangsúlyozza (Ulusoy, E., 2010). A tatárok nagyobb része viszont az 1774-es orosz–török háborút lezáró kücsük-kajnardzsi békétől kezdve költözött be Jediszánból, Budzsákból, majd a Krím félszigetről. A török népek közül megemlíti még a görögkeleti vallású gagauzokat és a Balkán-hegység nomád jürükjeit.

A bolgárok a cikk írásakor Dobrudzsa lakosságának mintegy harmadát tették ki. Györffy mellettük további szlávokról: oroszokról és orosz nyelvű, az ortodoxok által eretneknek tekintett lipovánokról is megemlékezik. Ugyanakkor nem különbözteti meg az oroszokat és az ukránokat (akkori terminológia szerint kisorozokat). A románok állandó betelepődését a XIX. sz. elejétől számítja. Idéz egy 1851-es adatot, mely szerint akkor a túlnyomóan török és tatár lakosságú tartományban „számuk még csak 27 611 volt ...” (Györffy I., 1916a, p. 404.) Ez a katonai és adózási szempontból készült török összeírás viszont csak a férfiakra korlátozódott, és nem világos, hogy az idézett szám a férfiakra, vagy a teljes lakosságra vonatkozik-e. A cikk táblázata szerint ugyanakkor az I. világháború előtti utolsó békeévekben Észak-Dobrudzsának 293 139 lakosa volt, ebből 145 248 román, ami a teljes népesség 49,55%-át jelentette, emellett élt 10 596 török (3,61%) és 25 368 tatár (8,65%). (Napjainkban az arányok 2002-es adatok alapján: 90,94% román, 2,84% török, 2,41% tatár.)

Korábban készült etnikai térképek információinak felhasználhatósága

A XVIII. század utolsó harmadától, de még inkább a XIX. század közepétől az Oszmán Birodalom fokozatos gyengülése miatt az európai politika érdeklődése egyre inkább a Balkán felé fordult, és ez a térképészetben is tükröződött. Atlaszokban vagy önálló térképeken a Balkán összetett etnikai képét egyre részletesebben és pontosabban ábrázolták. Dobrudzsa azonban mind a nemzetközi érdeklődés, mind a térképezés szempontjából a periférián maradt. Kiemelkedik Guillaume Lejean francia geográfus Törökország akkori európai területének és a vazallus államoknak a néprajzát ábrázoló, 1861-ben megjelent térképe (Lejean, G., 1861), amely egy részletes melléktérképen mutatja be a Duna-delta környéke (Dobrudzsa É-i része és Budzsák D-i része) néprajzát. Györffy István a már idézett, a Dobrudzsa-cikke után két folyóiratszámmal megjelent Moldváról szóló tanulmányában Lejean térképe meg van említve, de a nemzetiségek elhelyezkedésének mintázata Dobrudzsára vonatkozólag a két térképen erősen eltér.

A XIX. század végén megjelent, a Balkán néprajzát ábrázoló térképek Dobrudzsa-ábrázolása továbbra is inkább elnagyoltnak mondható. Még az európai Törökország és a függő államok Carl Sax által készített etnográfiai térképe 1877-ből mondható a legrészletesebbnek (Kretschmer, I., 2006), de erre a térképre nincs utalás Györffy cikkében.

Elmondhatjuk tehát, hogy a szerzőnek voltak ismeretei a térképi előzményekről, de ezekre nemigen tudott támaszkodni, mert a vizsgált terület néprajzi képe a készítésüket követő évtizedekben alapvetően megváltozott.

Személyes helyszíni adatfelvétel és gyűjtőutak

Györffy Istvánnak nagy gyakorlata volt a terepbejárásban és az adatszolgáltatók kikérdezésében. Középkolai szünetek idején mindig gyalog tette meg karcagi lakhelye és „kézsmárki” iskolája közti utat, és barátjával, leendő sógorával, Tökés Andrással egy alkalommal gyalog mentek Karcagról az Adriai-tengerhez. A tapasztalatait később jól kamatoztatta néprajzi útjain. Nyelvérzékére jellemző, hogy a németen kívül jól beszélt románul és törökül (Paládi-Kovács A., 2015, p. 78), és szláv nyelveken is megértette magát.

A tárgyi néprajz specialistájaként többször járt Dobrudzsában néprajzi gyűjtés céljából. Ugyanis 1906-tól a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályán kiegészítő gyakornokként dolgozott, és emellett 1909-től 1917-es katonai bevonulásáig miniszteri megbízással gondozta a M. Kir. Keleti Kereskedelmi Akadémia Keleti Múzeumának anyagát (Zsidi V.; Bartha J., 2001, p. 289.). Az Akadémia oktatásának fontos gyakorlati részét képezték a tavaszi, nyári tanulmányi kirándulások. A háború előtti években általában két, néha három tanulmányutat indítottak a balkáni országokba, amelyeken alkalmilag Györffy István is részt vett, így az évek során bejárta a Balkánt, és ennek során többször eljutott Dobrudzsába is.

Ezeknek az utaknak és az eredményeknek a részletes feltárása még nem történt meg. A Keleti Múzeum iratai – annak 1924-ben történt megszüntetése után – a közgazdasági egyetem levéltárába, a tárgyak pedig a Néprajzi Múzeumba kerültek. Ez utóbbiakról annyit sikerült megtudni, hogy jelenleg feldolgozatlanul tárolják raktárakban (Granasztói Péter főosztályvezető közlése), az egyetemi levéltárban pedig nem található a tanulmány-

utakkal kapcsolatos anyag (Zsidi Vilmos levéltárvezető közlése). A Keleti Akadémia viszont minden tanévről kiadott egy jelentést, amelyben a tanszemélyzet és a hallgatók névsorán kívül megjelentek a tanév főbb eseményei. A tanulmányi kirándulásokról is találhatók említések vagy többé-kevésbé részletes leírások. Az 1910/11-es tanév jelentésében (Kúnos I., 1911, pp. 73–91.) részletes ismertetés olvasható a Keleti Múzeum anyagáról Györffy István tollából, aki innen kezdve az 1916/17-es tanévig minden jelentésben írt hosszabban-rövidebben a múzeum újabb beszerzéseiről.

Az útvonalakból és a múzeumi gyűjtések alapján három dobrudzsai gyűjtőút azonosítható. Ezek időpontjának meghatározását megnehezíti, hogy a tanulmányutakról szóló beszámolóknak nem adják meg az évet, így nem mindig világos, hogy a jelentésben ismertetett tanév végén, vagy az előtte levő évben zajlott-e az utazás.

Az 1911/12 évi jelentés (Kúnos I., 1912, p. 35) a Keleti Múzeum újabb beszerzései között említi, hogy „a tavalyi aldunai kirándulás” során Szilisztra környéki, meg nem nevezett tatár falvakban gyűjtött régi szötteseket, kendőket, amelyeket még a Krímből hoztak magukkal. (Itt elsősorban a Szilisztrától mintegy 15 km-re DNy-ra lévő Kočina jön számításba, de szó lehet a kb. 25 km-re DK-re elhelyezkedő Beybunarról is.) Az előző évi jelentésben (Kúnos I., 1911) pedig szó van az I. éves hallgatók részére – nyilvánvalóan 1911 nyarára – szervezett Belgrád–Galac hajóútról, ahonnan Bukaresten és Plojesten keresztül vonattal tértek haza. A hajó útvonalába esett az akkor Bulgáriához tartozó Szilisztra dunai kikötője, ahonnan a kirándulás lebonyolítható volt.

Az 1912/13 évi jelentés (Kúnos I., 1913, p. 62) ír a Szilisztra és az ugyancsak Duna-parti Tutrakan közt fekvő Tatár Atmadzsa nevű faluba tett útjáról, ahol 200 db régi textíliát, Szilisztrában pedig török ruhadarabokat vásárolt. (Az említett falut ma is a Krímből bevándorolt tatárok leszármazottjai lakják – Ulosoy E., 2010.) Az előző út analógiájára itt is a korábbi évben, vagyis 1912 nyarán (még az első Balkán-háború kitörése előtt) tett al-dunai hajóútra gondolhatunk, amit megerősít a résztvevő tanárok névsora, köztük dr. Györffy Istvánnal. Ennek a kirándulásnak további érdekessége, hogy a hajóút nem ért véget Galacban, hanem a Duna-deltán keresztül egészen (a jelentésben mindenütt Konsztantinápolynak nevezett) Isztambulig vezetett.

Az 1913/14 évi jelentésben (Kúnos I., 1914, p. 47) olvasható a romániai Konsztancához közeli Hasszandzsa (románul Hasancea) nevű tatár faluba tett gyűjtőútról, ahol Györffy 72 textíliát vásárolt a Keleti Múzeum számára. Itt is okkal feltételezhető, hogy az előző évi, 1913 nyári al-dunai tanulmányúthoz kapcsolódik a kirándulás. Ugyanis ebben az évben a Zimonyból induló hajóút Csernavodánál ért véget, onnan vonattal mentek Konstanca tengeri kikötővárosába, majd Bukaresten és Brassón keresztül vonatoztak haza. Ekkorra az első Balkán-háború, amely egyébként sem érintette Bulgária É-i részét és Romániát, véget ért, viszont a második Balkán-háború, amelybe már Románia is bekapcsolódott, csak júliusban tört ki. Így a szokásosan júniusban szervezett tanulmányútról a résztvevők még rendben hazatérhettek. (Hasszandzsát azóta beolvasztották a Valu lui Traian nevű nagyobb településbe, amelynek ma is több mint 1000 tatár lakosa van.) A jelentés 5. oldalán pedig arról adnak hírt, hogy 1913. november 15-ikén a nyilvánosság számára ünnepelesen megnyitották a Keleti Múzeumot, amiben jelentős érdemei voltak az akkor már évek óta ott dolgozó Györffy Istvánnak (Zsidi V.).

1914 júniusában még volt egy tanulmányút Bosznia-Hercegovinába Györffy István kalauzolásával (Kúnos I., 1915, p. 53). A június 28-iki szarajevói merénylet és a háborús események miatt a továbbiakban a tanulmányi kirándulások helyett budapesti gyárlátogatásokra került sor.

Györffy István levelezése, valamint a Néprajzi Múzeum raktáraiban elfekvő tárgyak feldolgozása során ugyanakkor kerülhetnek elő adatok a dobrudzsai gyűjtőutakról.

A térkép értékelése Dobrudzsa egy másik etnikai térképével összehasonlítva

Nem sokkal Györffy István térképe után, 1918-ban jelent meg Orest Tafrali, a dobrudzsai Tulcea városában született román régész néprajzi térképe Dobrudzsáról egy könyv mellékleteként (Tafrali O., 1918). Érdemes összehasonlítani a közeli időpontra vonatkozó tartalmú két térképet mind tartalmi, mind általános és tematikus kartográfiai szempontból.

Györffy térképe 11 nép (románok, bolgárok, oroszok, németek, törökök, tatárok, gagauzok, örmények, görögök, zsidók, cigányok) elhelyezkedését mutatja be az 1913 előtti állapot szerint. Tafrali 6 kategóriát vesz fel (románok, bolgárok, oroszok, németek, törökök és tatárok összevontan, gagauzok és görögök összevontan). A Konstanca–Csernavoda vonaltól É-ra elterülő vidéken a két térkép tartalma között nagy a hasonlóság, de a Duna-delta vidéke az előbbi térképen zömmel lakatlannak van ábrázolva, míg az utóbbin túlnyomóan román lakosságot láthatunk, orosz nyelvszigetekkel. Tafrali térképe Észak-Dobrudzsa D-i részén is elterjedtebbnek ábrázolja a román elemet, továbbá az 1913-ban Bulgáriától Romániához került Dél-Dobrudzsában az É-i határ mentén jelentős román nemzetiségű területeket tüntet fel. Ezek feltehetőleg frissen lettek odatelepítve, ezért nem jelentek meg Györffy térképén, ami Tafrali térképének aktualitására mutat. (Más kérdés, hogy a hadi események és a határok többszöri változása miatt ezek a telepések hosszabb távon nem maradtak ott.) A Duna két, korábban Baltának nevezett nagy szigete (ma Ialomița lápja, valamint a Brajlai Nagy- és Kis-sziget) mindkét térképen lakatlannak van jelölve, hasonlóan a tengerparti turzásokhoz.

Az 1912-es kirándulás során végigjárt Tutrakan és Szilisztra közti területen abban az időben négy tatárok lakta falu volt: Ny-ról K felé haladva korabeli török és jelenlegi bolgár nevük szerint Denizler (Варненци), Tatar Atmaca (Сокол), Koçina (Професор Иширково) és Beybunar (Средище). Ezek Györffy térképén név nélkül mind megtalálhatók, de éppen a szövegben név szerint említett Tatar Atmaca pontatlanul, a tényleges helyétől mintegy 10 km-rel keletebbre van feltüntetve.

Szerzőnk térképén Bulgária és Románia szomszédos területeinek ábrázolása mintegy 1:1,5 milliós méretarányban kifut a (a négyzettől csak kismértékben eltérő) fekvő téglalap alakú keretig. Tafrali szigettérképe álló téglalap keretben csak Dobrudzsa területére korlátozódik, méretaránya nincs feltüntetve, de bizonyos részletek alapján kb. 1:1 millióra, vagy nagyobbra becsülhető.

Györffy térképe a témát fekete-fehérben mutatja be vonalkázással és felületi jelekkel. A vegyes (pl. bolgár–török, román–tatár) lakosságú területeket ferde, fogazásos egymásba hatolás jelöli. A térkép különösen a tatárok szeparált ábrázolása tekintetében részletesebb, de a sok kategória a kis létszámú, elszórtan elhelyezkedő nemzetiségek esetében a szemléletesség rovására megy. A településnevek helyenként nehezen olvashatók. Színes térképén Tafrali településszintig lemenő kis foltok alkalmazásával igyekszik teljesen elválasztani az egyes nemzetiségek által lakott területeket. Az ábrázolása áttekinthetőbb a kis létszámú etnikumok, pl. a gagauzok esetében is. A tartalmi különbségeken túl az ábrázolás módjának ez az eltérése is okozhatja a két térkép által sugallt nemzetiségi mintázat eltérését.

Végül az esztétikai kivitel szempontjából lényeges különbség, hogy míg Györffy a térképet – nyilván a katonai helyzet aktualitása (a bolgár–német–török csapatok gyors dobrudzsai előrenyomulása) miatt siettetett megjelenés okán – maga rajzolta (amint arról a sarokban látható monogram tanúskodik), addig Tafrali térképe professzionális rajzoló munka eredménye.

Megjegyzendő, hogy Györffy István 1919-20-ban készített egy 1:2 milliós méretarányú etnikai térképet a Duna menti országok néprajzáról (Györffy J., 2015, p. 88), amelyben Dobrudzsa területe is megjelenik a jelen cikk tárgyához képest generalizáltabb, de színes ábrázolásban.

Összefoglalva megállapítható, hogy Györffy István Dobrudzsa-térképe elsősorban a magyar földrajztudomány és a földrajzi újdonságok iránt érdeklődő nagyközönség számára készült, de a téma részletes bemutatásával és naprakészségével nemzetközi szinten is figyelemre tarthatott számot. Györffy térképe tartalmilag gazdagabb, a kisebb méretarány ellenére részletesebben adja vissza az etnikai képet. Tafrali térképe ugyanakkor mutatósabb, jobban megfelel a tematikus térképekkel szembeni esztétikai elvárásoknak.

A cikk adatgyűjtéséhez nyújtott segítségéért köszönettel tartozom Zsidi Vilmos levéltárvezető, főlevéltáros (Budapesti Corvinus Egyetem Levéltára) személyének.

Irodalomjegyzék

- BARTHA J., 2001: Györffy István balkáni és törökországi kutatásai. In: *Társadalom, kultúra, természet*. Tanulmányok a 60 éves Bellon Tibor tiszteletére (szerk.: Barna Gábor) pp.289-295. – A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok közleményei 57. Szolnok. URL: https://library.hungaricana.hu/en/view/MEGY_JNSZ_Kozl_57_tarsadalom/?pg=296 (utolsó elérés: 2021. 09. 17.)
- GYÖRFFY I., 1916a: Dobrudzsa. In: *Földrajzi Közlemények* 44. kötet 7.sz. pp. 390-405.
- GYÖRFFY I. 1916: Dobrudsa néprajzi térképe. URL: https://adt.arcanum.com/hu/view/FoldrajziKozlemenyek_1916/?pg=434&layout=s (utolsó elérés 2021. szeptember 17.)
- GYÖRFFY I., 1916b: Moldva. In: *Földrajzi Közlemények* 44. kötet 9.sz. pp. 479-503.
- GYÖRFFY J., 2015: A térképek Györffy István munkásságában. In: *A Jászkunság tudósai 2.*, pp. 87-94. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Egyesület, Szolnok.
- KRETSCHMER, I., 2006: Frühe ethnographische Karten Südosteuropas aus Wien. In: *Térképtudományi Tanulmányok* (Studia Cartologica) 13. pp.259-266. URL: http://lazarus.elte.hu/hun/digkonyv/sc/sc13/32ingrid_kretsmer.pdf (utolsó elérés 2021. szeptember 17.)
- KÚNOS I. (szerk.), 1911: *A Magyar Királyi Keleti Kereskedelmi Akadémia 20. évi jelentése az 1910-11-iki iskolaévről*. Pesti Könyvnyomda RT, Budapest.
- KÚNOS I. (szerk.), 1912: *A Magyar Királyi Keleti Kereskedelmi Akadémia 21. évi jelentése az 1911-12-iki iskolaévről*. Pesti Könyvnyomda RT, Budapest.
- KÚNOS I. (szerk.), 1913: *A Magyar Királyi Keleti Kereskedelmi Akadémia 22. évi jelentése az 1912-13-iki iskolaévről*. Pesti Könyvnyomda RT, Budapest.
- KÚNOS I. (szerk.), 1914: *A Magyar Királyi Keleti Kereskedelmi Akadémia 23. évi jelentése az 1913-14-iki iskolaévről*. Löblovitz Zsigmond Könyvnyomdája, Budapest.

KÚNOS I. (szerk.), 1915: *A Magyar Királyi Keleti Kereskedelmi Akadémia 24. évi jelentése az 1914-15-iki iskolaévről*. Löblovitz Zsigmond Könyvnyomdája, Budapest.

LAHOVARI, G. I., 1898-1902: *Marele dicționar geografic al României*, Vol. I-V. Societatea Geografică Română, București.

LEJEAN, G., 1861: *Die Ausdehnung der Slaven in der Türkei und den angrenzenden Gebieten* (1:3,7 Mio., 1869) (Ergänzungsheft zu Petermann's Geographischen Mittheilungen). Gotha, Justus Perthes.

PALÁDI-KOVÁCS A., 2015: Györffy István, Dobrudzsa és Kis-Ázsia magyar kutatója. In: *A Jászkunság tudósai 2.*, pp. 73-79. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Egyesület, Szolnok.

TAFRALI, O., 1918: *La Roumanie transdanubienne* (la Dobroudja). Leroux, Paris.

TAFRALI, O.: *Carte ethnographique de la Dobroudja* (térkép). URL: [https://en.wikipedia.org/wiki/Dobruja#/media/File:Dobroudja_\(carte_ethnographique\).JPG](https://en.wikipedia.org/wiki/Dobruja#/media/File:Dobroudja_(carte_ethnographique).JPG) (utolsó elérés: 2021. 09. 17.)

ULUSOY, E., 2010: *Bulgaristan'daki Kırım Tatarları* (Krími tatárok Bulgáriában). URL: <https://emelvakfi.org/emeldergisi/bulgaristandaki-kirim-tatarlari/>; (utolsó elérés: 2021. szeptember 17.)

ZSIDI V.: *Keleti Múzeum*. URL: <https://www.uni-corvinus.hu/keleti-muzeum/> (utolsó elérés: 2021. 09. 17.)